Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.10.2016, sp. zn. 28 Cdo 2044/2015, ECLI:CZ:NS:2016:28.CDO.2044.2015.1

Číslo: 33/2018

Právní věta: Okruh účastníků restitučního řízení podle zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je taxativně vymezen v ustanovení § 9 odst. 8 tohoto zákona; proto je i v řízení podle části páté občanského soudního řádu vyloučeno použití ustanovení § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb. (§ 250b odst. 2 o. s. ř.)

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.10.2016

Spisová značka: 28 Cdo 2044/2015

Číslo rozhodnutí: 33

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Účastníci řízení, Zmírnění křivd (restituce)

Předpisy: § 27 předpisu č. 500/2004Sb.
§ 9 odst. 1, 8 předpisu č. 229/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 24 Co 202/2013, a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení; dovolání účastníků 6) a 7) zamítl.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Rozhodnutím Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha (dále jen „pozemkový úřad“) ze dne 12. 1. 2009, č. j. PÚ 3151/08, vydaným podle ustanovení § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o půdě“), bylo rozhodnuto, že „pan Ing. A. S. a pan J. S. se nestávají vlastníky těchto nemovitostí: dle KN parc. č. 567 k id. ½, dle KN parc. č. 568 k id. ½, dle KN parc. č. 571 včetně č. p. … k id. ⅛, dle KN parc. č. 574 včetně č.p. … k id. ⅛, dle KN parc. č. 573 k id. ⅛ a dle KN parc. č. 575 k id. ⅛, všechny v k. ú. V., dle KN parc. č. 2046 k id. ½ v k. ú. S., dle KN parc. č. 1109/1 k id. ½, dle KN k parc. č. 1109/5 k id. ½ a dle KN parc. č. 1109/6 k id. ½ , všechny k. ú. V., dle KN parc. č. 1213 k id. ½, dle KN parc. č. 1215 k id. ½, dle KN parc. č. 1217 k id. ½, dle KN parc. č. 1218 k id. ½, dle KN parc. č. 1219 k id. ½ a dle KN parc. č. 1217/3 k id. ½, všechny v k. ú. R., ke dni nabytí účinnosti zákona vedených u Katastrálního úřadu pro město P., Katastrální pracoviště P.na listu vlastnictví č. 3 pro obec P. – katastrální území V., na listu vlastnictví č. 544 pro obec P. – katastrální území V., na

listu vlastnictví č. 366 pro obec P. – katastrální území R. a na listu vlastnictví č. 340 pro obec P. – katastrální území S.“. V odůvodnění tohoto rozhodnutí se mimo jiné uvádí, že A. S. uplatnil v zákonem stanovené lhůtě dne 29. 1. 1993 u pozemkového úřadu restituční nárok na vydání nemovitostí v k. ú. V., V., R. a H. (nikoliv k dle KN parcele č. 2046 v k. ú. S.) a J. S. tento restituční nárok uplatnil taktéž v zákonné lhůtě dne 23. 12. 1992. Z dokladů uložených ve spisové složce vyplývá, že „na nemovitosti, resp. jejich ideální podíly, jak jsou uvedeny ve výroku tohoto rozhodnutí, byly uzavřeny dohody o vydání věci podle zákona č. 87/1991 Sb. mezi podnikem Sady, lesy a zahradnictví P., s. p. a J. S.“, a to dne 17. 3. 1992, dne 5. 8. 1992, dne 8. 9. 1992, dne 1. 12. 1992 a dne 22. 6. 1992, které byly registrovány Státním notářstvím pro P. Na základě těchto zjištění dospěl pozemkový úřad k závěru, že nemovitosti nelze podle zákona o půdě vydat, neboť na základě citovaných dohod je majitelem nemovitostí uvedených ve výroku tohoto rozhodnutí v určeném poměru J. S. Pozemkový úřad byl přitom vázán závazným právním názorem vysloveným v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. 5. 1997, sp. zn. 28 Ca 36/96 (jímž jeho dřívější rozhodnutí v této věci tehdy vedené pod sp. zn. PÚ 8475/93, kterým nemovitosti žadateli nevydal, zrušil) podle nějž „jestliže pozemkový úřad dojde k závěru, že požadované nemovitosti byly v celém rozsahu předmětem dohod o vydání podle zákona č. 87/1991 Sb. pravomocně registrovaných státním notářstvím, přičemž některé z nich jsou dle údajů pozemkového katastru ze dne 3. 3. 1995 již ve vlastnictví jiné fyzické osoby než J. S., pak je správní orgán ve smyslu § 40 odst. 1 spr. řádu vázán rozhodnutím státního notářství a rozhodne o uplatněném nároku tak, jak učinil v napadeném rozhodnutí“.

2. Žalobce se žalobou podle ustanovení § 244 a násl. občanského soudního řádu, podanou dne 24. 2. 2009, domáhal vydání rozsudku, jímž bude nahrazeno rozhodnutí pozemkového úřadu ze dne 12. 1. 2009, č. j. PÚ 3151/08, tak, že se žalobce stává vlastníkem id. ¼ pozemků parc. č. 567/2, 567/1 a 568, id. 1/16 pozemků parc. č. 571, 574, 575/2, 575/1 a 573, id. 1/16 budovy č.p. na pozemku parc. č. 571 a id. 1/16 budovy č.p. na pozemku parc. č. 574 v kat. území V., obec P., id. ¼ pozemku parc. č. 2044, id. ¼ pozemku parc. č. 2045 a id. ¼ pozemku parc. č. 2046 v kat. území S., obec P., id. ¼ pozemků parc. č. 1109/1, 1109/5, 1109/6, 1109/7 a 1109/8 v kat. území V., obec P., a id. ¼ pozemků parc. č. 1213/1, 1213/2, 1213/3, 1213/4, 1213/5, 1213/6, 1213/7, 1215/1, 1215/2, 1215/3, 1215/4, 1215/5, 1215/6, 1215/7, 1215/8, 1215/9, 1215/10, 1215/12, 1217/1, 1217/2, 1217/6, 1217/10, 1217/11, 1217/12, 1217/16, 1217/17, 1217/18, 2969/3, 2969/4, 1218, 1219, 1217/3 a 2969/5 v kat. území R., obec P. Žalobu odůvodnil zejména tím, že označeným rozhodnutím byl dotčen na svých právech, neboť přestože je osobou oprávněnou [§ 4 odst. 2 písm. c) zákona o půdě] a byl naplněn restituční důvod]§ 6 odst. 1 písm. o) zákona o půdě], jelikož předmětné pozemky náležely k majetkové podstatě firmy J. S., zahradnictví a obchod s květinami, která byla znárodněna vyhláškou ministerstva průmyslu ze dne 28. 10. 1948 podle zákona č. 114/1948 Sb., rozhodl pozemkový úřad tak, že se nestává vlastníkem stanovených podílů předmětných nemovitostí z toho důvodu, že tyto ideální podíly pozemků již byly vydány dohodami o jejich vydání účastníkovi 1) – jeho bratrovi podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ačkoliv se na ně vztahuje zákon o půdě. Tyto dohody jsou podle názoru žalobce neplatné, protože jimi byl jako oprávněná osoba opomenut a protože nemovitosti neměly být vydány podle zákona č. 87/1991 Sb., nýbrž podle zákona o půdě.

3. Obvodní soud pro Prahu 6 – poté, co usnesením ze dne 19. 12. 2011, č. j. 13 C 107/2009-204, přibral do řízení (s odkazem na § 250a odst. 2 o. s. ř. a na § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád) účastníky 3), 4), 5), 6), 7), 8) a 9) a dále M. a. s., s odůvodněním, že předmětné pozemky nebo jejich části byly v době rozhodnutí správního orgánu, tj. ke dni 12. 1. 2009, ve vlastnictví těchto osob, a poté, co usnesením ze dne 3. 4. 2012, č. j. 13 C107/2009-231, připustil zpětvzetí žaloby ohledně pozemků parc. č. 2044 a 2045 v kat. území S. – rozsudkem ze dne 10. 4. 2013, č. j. 13 C 107/2009-343, žalobu zamítl (výrok I.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výroky II. až VII.). Z provedených důkazů vzal za prokázáno, že vyhláškou ministra průmyslu ze dne 27. 10. 1948, č. 2947/1948 Ú.1., byla znárodněna dnem 1. 1. 1948 zestátněním podle zákona č. 114/1948 Sb. firma J.

S., zahradnictví a obchod s květinami v P., že žalobce dne 25. 1. 1993 a dne 31. 3. 1995 vyzval pozemkový úřad k vydání pozemků v kat. územích V., V., R. a H., že povinnou osobu Sady, lesy a zahradnictví P., s. p. v likvidaci nepožádal o vydání pozemku parc. č. 2046 v kat. území S., že na základě dohod o vydání věci ze dne 17. 3. 1992, ze dne 5. 8. 1992, ze dne 8. 9. 1992, ze dne 1. 12. 1992, ze dne 15. 9. 1992 a ze dne 22. 6. 1992 uzavřených ve smyslu ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb., registrovaných Státním notářstvím pro P., vydal účastník 2) předmětné pozemky, resp. jejich ideální části, účastníkovi 1). Soud prvního stupně se ztotožnil s názorem pozemkového úřadu, že registracemi těchto dohod byl správní orgán vázán, nicméně soud jimi vázán není, pročež otázku jejich platnosti posoudil jako otázku předběžnou. Dovodil, že předmětné dohody byly uzavřeny platně, a v tomto ohledu odkázal na usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2006, sp. zn. 28 Cdo 2342/2005 (ústavní stížnost proti němu podanou Ústavní soud odmítl usnesením ze dne 25. 7. 2006, sp. zn. II. ÚS 401/06), kterým bylo odmítnuto dovolání žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. 19 Co 543/2004, jímž byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 28. 7. 2004, č. j. 10 C 98/2003-371, kterým byla zamítnuta žaloba žalobce, jíž se po žalovaném [účastníkovi 1)] domáhal vydání podílů pozemků, které jsou zčásti předmětem i tohoto řízení, a to id. ¼ pozemku parc. č. 567/2, id. ¼ pozemku parc. č. 567/1, id. ¼ pozemku parc. č. 568, id. 1/16 parcely č. 571, id. 1/16 domu č. p. … na parcele č. 571, id. 1/16 parcely č. 574, id. 1/16 domu č. p. … na parcele č. 574, id. 1/16 parcely č. 575/2, id. 1/16 parcely č. 575/1 a id. 1/16 parcely č. 573 v kat. území V., dále id. ¼ parcely č. 1108/6, č. 1109/7, č. 1109/5, č. 1109/1 a č. 1109/8 v kat. území V., jakož i id. ¼ parcely č. 2046 v kat. území S. Dále soud odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2009, sp. zn. 28 Cdo 147/2009, v němž byl vysloven názor, že za neplatné nelze označit vydání zemědělských pozemků, k němuž došlo podle zákona č. 87/1991 Sb., pokud byl splněn cíl zákona o půdě a oprávněné osobě byl vydán majetek, na jehož vydání podle zákona o půdě měla nárok. Soud prvního stupně vzal dále za prokázáno, že bratři S. uzavřeli dne 30. 1. 1992, dne 16. 6. 1992 a dne 17. 2. 1993 dohody, jimiž bylo ujednáno, že účastník 1) po prodeji nemovitostí získaných v restituci za reálnou prodejní cenu a po odečtení výdajů spojených s provozem a prodejem nemovitostí rozdělí čistou kupní cenu na dva díly, a že dne 20. 7. 1994 účastník 1) předal před notářem zmocněnci žalobce JUDr. V. částku 4 500 000 Kč, která po odpočtu poplatků a daní činila polovinu zisku z prodeje domu č.p. a pozemků parc. č. 1218, 1219, 1213, 1215 a 1217/1 v kat. území R., což JUDr. V. potvrdil. Dále soud zjistil, že kupní smlouvou ze dne 7. 4. 1994, ve znění jejího dodatku ze dne 6. 6. 1994, prodal účastník 1) J. F. nemovitosti v k. ú. R. a pozemky parc. č. 1218, 1217/1, 1219, 1215, 1213 a dům č. p. přičemž původní sjednaná kupní cena ve výši 43 miliónů Kč byla snížena na částku 11,6 mil. Kč, a že sjednání těchto dohod byl přítomen zástupce žalobce JUDr. V., případně byl s těmito dohodami seznámen a srozuměn. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. 11. 1997, sp. zn. 38 C 5/94, pak byla zamítnuta žaloba žalobce, kterou se po účastníkovi 1) domáhal zaplacení částky 15 700 000 Kč, neboť žalobce neprokázal, že nemovitosti v kat. území R. byly prodány za částku 43 000 000 Kč. Při právním posouzení věci vyšel soud prvního stupně z ustanovení § 1 odst. 4, § 5 odst. 3 a 5 zákona č. 87/1991 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 1992, dále z ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, a z ustanovení § 250i o. s. ř. a s odkazem na právní názor vyjádřený v rozsudku Městského soudu v Praze pod sp. zn. 19 Cdo 418/2000, jímž rozhodoval ve věci žaloby žalobce proti účastníkovi 1) o vydání pozemků, dospěl k závěru, že i v této věci se žalobce „snaží zvrátit výsledek řízení před správním orgánem, ale i již proběhnuvších sporů o vydání věci dle zákona č. 87/1991 Sb., a proto je nutné žalobcem podanou žalobu posoudit i jako rozpornou s dobrými mravy dle ust. § 3 odst. 1 obč. zák.“.

4. K odvolání žalobce Městský soud v Praze usnesením ze dne 31. 3. 2014, č. j. 24 Co 202/2013-431, rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení [§ 219a odst. 1 písm. a), § 221 odst. 1 písm. a) a § 245 o. s. ř., ve znění před 1. 1. 2014]. Především mu vytkl, že vydal rozhodnutí ve věci samé, aniž měl dostatečně vyjasněn okruh účastníků řízení, a řízení tak zatížil vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Odvolací soud s odkazem na ustanovení § 250a odst. 1, § 250b odst. 2, § 94 odst. 4 o. s. ř. (§ 245 o. s. ř.) a na ustanovení § 5 odst. 1 a 2 a § 9 odst. 8

zákona o půdě – na rozdíl od soudu prvního stupně – dovodil, že účastníky tohoto řízení měli být pouze účastníci řízení před správním orgánem, tj. žalobce, první účastník, povinná osoba Sady, lesy a zahradnictví P., státní podnik v likvidaci a Pozemkový fond ČR, s tím, že po novelizaci ustanovení § 9 odst. 8 zákona o půdě, ve znění účinném od 1. 1. 2013, již Pozemkový fond ČR účastníkem tohoto řízení není (§ 26 bod 4. zákona č. 503/2012 Sb.), a že pro okruh účastníků v tomto řízení je nerozhodné, kdo byl ke dni 12. 1. 2009 zapsán v katastru nemovitostí jako vlastník předmětných nemovitostí. Účastníkem tohoto řízení pak není ani L. N., neboť její spoluvlastnický podíl na předmětných nemovitostech, který jí byl vydán v jiném restitučním řízení, není žalobou dotčen. Za správný odvolací soud nepovažoval ani názor soudu prvního stupně, že jím do řízení přibrané osoby by mohly být dotčeny na svých právech a povinnostech. V této souvislosti vyslovil názor, že uplatnily-li oprávněné osoby nárok na vydání nemovitostí včas, přičemž ke dni účinnosti zákona o půdě byly v držení povinné osoby Sady, lesy a zahradnictví P., státní podnik v likvidaci, a ke dni rozhodnutí pozemkového úřadu byly převedeny na jiné osoby, stalo se tak protiprávně, neboť nebylo akceptováno blokační ustanovení § 5 odst. 3 zákona o půdě (viz nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 6/01 a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4319/2007). Z těchto důvodů soudu prvního stupně uložil, aby v dalším řízení účast přibraných účastníků ukončil a aby v tomto směru vydal procesní rozhodnutí. Na závěr pak zmínil, že podle ustálené judikatury je proti smyslu zákona o půdě, aby oprávněné osobě, která splňuje v tomto zákoně stanovené zákonné podmínky, bylo odpíráno právo na vydání spoluvlastnického podílu na pozemku jen proto, že tento spoluvlastnický podíl byl vydán jiné osobě podle jiného restitučního zákona (viz rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2012, sp. zn. II. ÚS 1197/11).

II.
Dovolání a vyjádření k němu

5. Usnesení odvolacího soudu napadli účastníci 1), 6) a 7) dovoláním.

6. Účastník 1) přípustnost dovolání opírá o ustanovení § 237 o. s. ř., majíce za to, že rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, a sice, „zda je vadou řízení, odůvodňující jeho zrušení, to, že soud jednal jako s účastníky řízení navíc i s jinými osobami, nežli které za účastníky řízení označuje ustanovení § 250a odst. 1 o. s. ř., přičemž s osobami, které za účastníky řízení označuje ustanovení § 250a odst. 1 o. s. ř., jako s účastníky řízení jednal“. Dovolatel nesouhlasí s právními názory odvolacího soudu a s poukazem na ustanovení § 219a odst. 1 písm. c) o. s. ř., na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 592/2003 a sp. zn. 29 Cdo 2300/2008 (podle kterých k vadám, jež by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, patří i nesprávné označení okruhu účastníků, vždy však v tom směru, že soud nejednal se všemi, kdo účastníky ve skutečnosti byli), namítá, že „v dané věci soud prvního stupně jednal se všemi, kdo jsou účastníky řízení, a že judikatura vychází z toho, že vadou řízení je, jestliže nesprávný postup soudu při vymezení okruhu účastníků odňal účastníkovi možnost jednat před soudem“ (viz rozhodnutí uveřejněná pod č. 3/1998 a č. 69/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Poukazuje též na literaturu i judikaturu, které obecně zastávají stanovisko, že ukáže-li se, že se řízení účastní někdo, koho zákon za účastníka řízení nepovažuje, soud s ním jednat přestane, přičemž o tom žádné rozhodnutí nevydává. Napadené usnesení odvolacího soudu tak podle dovolatele vykazuje znaky „přepjatého formalismu“ (viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 150/99 a sp. zn. I. ÚS 2758/2010). Odvolací soud dále pochybil i tím, že v důsledku svého postupu nenařídil jednání, a že v jakémsi obiter dictum zmínil, že podle ustálené judikatury je proti smyslu zákona o půdě, aby oprávněné osobě, která splňuje v tomto zákoně stanovené zákonné podmínky, bylo odpíráno právo na vydání spoluvlastnického podílu na pozemku jen proto, že tento spoluvlastnický podíl byl vydán jiné osobě podle jiného restitučního zákona, a v této souvislosti odkázal na rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1197/11, ačkoliv jde pouze o argumentaci použitou senátem 24 Co Městského soudu v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti. Dále dovolatel

poukázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1459/2011, sp. zn. 28 Cdo 5254/2009, sp. zn. 28 Cdo 2217/2012 a sp. zn. 2 Cdon 983/96, v nichž byl zaujat názor, že zákaz převodu věci do vlastnictví jiných subjektů trvá až do doby, než byly vydány oprávněné osobě, a na rozhodnutí téhož soudu sp. zn. 28 Cdo 354/2005, v němž bylo dovozeno, že „účelu a smyslu restitučních zákonů odpovídá, aby byly nemovitosti vydány tím, kdo má aktuálně moc tak učinit a je jako jejich vlastník zapsán v katastru nemovitostí“. Navrhl, aby dovolací soud usnesení odvolacího soudu zrušil.

7. Účastník 6) dovozuje přípustnost dovolání z ustanovení § 237 o. s. ř., neboť otázku účastenství v řízení by měl dovolací soud posoudit jinak, než jak učinil odvolací soud, a důvodnost z toho, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Je přesvědčen o tom, že by měl být účastníkem řízení (a potažmo další subjekty, které soud prvního stupně do řízení přibral), neboť byl-li by žalobce úspěšný, bude to on, kdo bude fakticky nucen předmětné nemovitosti vydat. Dovolatel odkázal na rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 2/99, podle kterého vyloučení vlastníka pozemků, na kterých je realizována cizí stavba, z kolaudačního řízení a v důsledku toho též z práva na soudní ochranu, považuje Ústavní soud za pochybení zákonodárce, které má ústavní rozměr. Stejně tak by bylo protiústavní, pokud by byl jakožto současný vlastník, či alespoň osoba evidovaná v katastru nemovitostí a držitel nemovitostí, vyloučen z řízení, v němž je rozhodováno o tom, zda budou vydány nemovitosti v jeho držbě či nikoli. Ustanovení § 9 odst. 8 zákona o půdě, resp. § 5 zákona o půdě, je podle jeho názoru nezbytné vyložit tak, že „povinnou osobou a tudíž i účastníkem řízení je osoba, která drží nemovitosti kdykoli v době účinnosti zákona, a to konkrétně ke dni, ke kterému je nárok oprávněné osoby posuzován“. Odvolací soud ovšem ve věci nenařídil jednání a neseznámil účastníky se svým právním názorem, tudíž jim ani nedal možnost se k otázce účastenství vyjádřit. Co se týče věcného posouzení věci, odkázal na rozhodnutí sp. zn. 28 Cdo 2342/2005, v němž Nejvyšší soud dospěl k závěru, že „předmětné dohody uzavřené mezi žalovaným a povinnou osobou nejsou neplatné, resp. že v řízení před soudy nebylo zjištěno nic, co by přesvědčivě dokládalo, že by dohody byly neplatné“. Navrhl, aby dovolací soud usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

8. Účastník 7) v dovolání uvedl, že „je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, popřípadě má být tato vyřešená právní otázka dovolacím soudem posouzena jinak“. Dovolatel nesouhlasí s právními závěry odvolacího soudu ohledně účastenství v řízení a namítá, že ustanovení § 9 odst. 8 a § 5 odst. 2 zákona o půdě, podle nějž osobou, která nemovitosti drží, se rozumí mimo jiné jejich vlastník, je nutné vykládat tak, že povinnou osobou a tedy i účastníkem řízení u pozemkového úřadu, potažmo tohoto řízení, musí být osoba, která drží nemovitosti, resp. je jejich vlastníkem, a to kdykoli v době účinnosti zákona, resp. k okamžiku, ke kterému je nárok oprávněné osoby posuzován. Výklad, který odvolací soud zaujal, musí nutně vést k zásahu do jeho ústavně zaručeného práva, tj. práva vlastnického. Dále uvedl, že na danou věc nelze uplatnit závěry uvedené v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4319/2007, tak jak to učinil odvolací soud, a současně mu vytkl, že ve věci rozhodl, aniž nařídil jednání a účastníkům poskytl možnost se k otázce účastenství vyjádřit, přičemž se nezabýval ani jeho věcnými námitkami. Navrhl, aby dovolací soud usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

9. Žalobce se ztotožnil s právním závěrem odvolacího soudu, že účastníky řízení jsou jen on, účastník 1) a povinná osoba Sady, lesy a zahradnictví P., státní podnik v likvidaci; navrhl, aby dovolání byla odmítnuta, případně zamítnuta.

10. Účastníci 2), 3), 7) a 9) se s podanými dovoláními ztotožnili a navrhli, aby dovolací soud usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

11. Účastník 5) uvedl, že „mimořádný opravný prostředek ve vztahu k okruhu účastníků řízení shledává přípustným, a proto by měl Nejvyšší soud zaujmout své stanovisko“.

12. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 10. 10. 2014, č. j. 13 C 107/2009-485, bylo dovolací řízení o dovolání podaném M. a. s., kterého soud prvního stupně taktéž přibral do řízení usnesením ze dne 19. 12. 2011, č. j. 13 C 107/2009-204, zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku.

13. Podáním doručeným soudu prvního stupně dne 28. 1. 2015 sdělila společnost M. C., a. s., že vstupuje do řízení jako vedlejší účastník na straně prvního účastníka (nepřípustnost jejího vstupu do řízení žádný z účastníků nenamítl).

III.
Přípustnost dovolání

14. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu) dovolání účastníků 1), 6) a 7) projednal a rozhodl o nich podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013 (srov. část první, čl. II, bod 7. zákona č. 404/2012 Sb. a část první, čl. II, bod 2. zákona č. 293/2013 Sb.) – dále jen „o. s. ř.“. Po zjištění, že všechna dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu, kterým bylo odvolací řízení skončeno, byla podána oprávněnými osobami, zastoupenými advokátem (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.), ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., dospěl k závěru, že dovolání účastníka 1) je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř. k řešení otázky procesního práva (způsobu nápravy vady spočívající v nepřípustné účasti třetího až devátého účastníka v řízení podle části páté občanského soudního řádu, v němž soud rozhoduje podle zákona o půdě), která v rozhodování dovolacího soudu nebyla dosud vyřešena, a že dovolání účastníků 6) a 7) v řešení otázky účastenství v tomto řízení jsou taktéž přípustná, nejsou však opodstatněná.

15. Podle ustanovení § 219a odst. 1 písm. a) o. s. ř. odvolací soud rozhodnutí zruší, jestliže tu jsou takové vady, že řízení nemělo proběhnout pro nedostatek podmínek řízení nebo rozhodoval věcně nepříslušný soud nebo vyloučený soudce anebo soud nebyl správně obsazen, ledaže místo samosoudce rozhodoval senát, popřípadě i jiné vady, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a za odvolacího řízení nemohla být zjednána náprava.

16. Podle ustanovení § 244 odst. 1 o. s. ř. rozhodl-li orgán moci výkonné, orgán územního samosprávného celku, orgán zájmové nebo profesní samosprávy, popřípadě smírčí orgán zřízený podle zvláštního právního předpisu (dále jen „správní orgán“) podle zvláštního zákona o sporu nebo o jiné právní věci, která vyplývá ze vztahů soukromého práva (§ 7 odst. 1), a nabylo-li rozhodnutí správního orgánu právní moci, může být tatáž věc projednána na návrh v občanském soudním řízení. Účastníky řízení jsou žalobce a ti, kdo byli účastníky v řízení před správním orgánem (§ 250a odst. 1). Jakmile soud zjistí, že se řízení neúčastní někdo, kdo je podle odstavce 1 jeho účastníkem, přibere jej usnesením do řízení. Proti tomuto usnesení není odvolání přípustné (§ 250a odst. 2). Podle ustanovení § 250b odst. 2 o. s. ř. v průběhu řízení před soudem nesmí být změněn okruh účastníků, jaký tu byl v době rozhodnutí správního orgánu; to neplatí, došlo-li za řízení před soudem k procesnímu nástupnictví (§ 107 a 107a).

17. Účastníky správního řízení – jak je vymezuje ustanovení § 27 a § 28 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „sp. ř.“) – jsou v řízení o žádosti žadatel a další dotčené osoby, na které se pro společenství práv nebo povinností s žadatelem musí vztahovat rozhodnutí správního orgánu, a v řízení z moci úřední dotčené osoby, jimž má rozhodnutí založit, změnit nebo zrušit právo anebo povinnost nebo prohlásit, že právo nebo povinnost mají anebo nemají (§ 27 odst. 1), jakož i dotčené osoby, pokud mohou být rozhodnutím přímo dotčeny ve svých právech nebo povinnostech (§ 27 odst. 2), popřípadě osoby, o kterých to stanoví zvláštní zákon. V pochybnostech se za účastníka správního řízení považuje i ten, kdo tvrdí, že je účastníkem, dokud se neprokáže opak; o tom, zda osoba je či není účastníkem, vydá správní orgán usnesení, jež se oznamuje pouze tomu, o jehož účasti v řízení

bylo rozhodováno, a ostatní účastníci se o něm vyrozumí. Postup podle předchozí věty nebrání dalšímu projednávání a rozhodnutí věci (§ 28 odst. 1).

18. Ve sporech nebo jiných právních věcech vyplývajících z občanskoprávních, pracovních, rodinných nebo obchodních vztahů, které se ve správním řízení řeší ve sporném řízení, jsou účastníky navrhovatel a odpůrce; tito účastníci mají stejné postavení účastníků jako žadatelé a další dotčené osoby, na které se pro společenství práv nebo povinností s žadatelem musí vztahovat rozhodnutí správního orgánu. Jako vedlejší účastníci se mohou přihlásit osoby, které mají zájem na výsledku řízení; tyto osoby mají postavení účastníků řízení podle § 27 odst. 2, jejich odvolání proti rozhodnutí ve věci je však přípustné jedině tehdy, jestliže se odvolal navrhovatel nebo odpůrce (srov. § 141 sp. ř.).

19. Zvláštním zákonem (z pohledu správního řádu) vymezujícím účastníky řízení před správním orgánem je ustanovení § 9 odst. 8 zákona o půdě.

20. Podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona o půdě nárok uplatní oprávněná osoba u pozemkového úřadu a zároveň vyzve povinnou osobu k vydání nemovitosti. Povinná osoba uzavře s oprávněnou osobou do 60 dnů od podání výzvy dohodu o vydání nemovitosti. Nedojde-li k dohodě podle odstavce 1, rozhodne o vlastnictví oprávněné osoby k nemovitosti pozemkový úřad (odstavec 4). Účastníky řízení podle tohoto ustanovení jsou oprávněná osoba, která uplatnila nárok na vydání nemovitosti u pozemkového úřadu a povinná osoba (odst. 8).

21. Podle ustanovení § 5 odst. 1 zákona o půdě, ve znění účinném od 28. 2. 1992, povinnými osobami jsou stát nebo právnické osoby, které ke dni účinnosti tohoto zákona nemovitost drží, s výjimkou a) podniků se zahraniční majetkovou účastí a obchodních společností, jejichž společníky nebo účastníky jsou výhradně fyzické osoby. Tato výjimka neplatí, jde-li o věci nabyté od právnických osob po 1. říjnu 1990, b) cizích států. Osobou, která nemovitost podle odstavce 1 drží, se rozumí: a) právnická osoba, která měla ke dni účinnosti tohoto zákona k nemovitosti ve vlastnictví České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky nebo Slovenské republiky právo hospodaření nebo právo trvalého užívání, b) u ostatních nemovitostí jejich vlastník. Povinná osoba je povinna s nemovitostmi až do jejich vydání oprávněné osobě nakládat s péčí řádného hospodáře, ode dne účinnosti tohoto zákona nemůže tyto věci, jejich součásti a příslušenství převést do vlastnictví jiného. Takové právní úkony jsou neplatné. Právo na náhradu škody, kterou povinná osoba způsobí oprávněné porušením těchto povinností, zůstává ustanovením § 28 nedotčeno (odstavec 3).

22. Odvolací soud v posuzované věci dospěl s odkazem na ustanovení § 250a odst. 1, § 250b odst. 2, § 94 odst. 4 o. s. ř. (§ 245 o. s. ř.) a na ustanovení § 5 odst. 1 a 2 a § 9 odst. 8 zákona o půdě (mimo jiné) k závěru, že účastníky tohoto řízení podle části páté občanského soudního řádu „měli být pouze účastníci řízení před správním orgánem, tj. žalobce, první účastník, povinná osoba Sady, lesy a zahradnictví P., státní podnik v likvidaci a Pozemkový fond ČR, s tím, že po novelizaci ustanovení § 9 odst. 8 zákona o půdě, ve znění účinném od 1. 1. 2013, již Pozemkový fond ČR účastníkem tohoto řízení není (§ 26 bod 4. zákona č. 503/2012 Sb.), a že pro okruh účastníků v tomto řízení je nerozhodné, kdo byl ke dni 12. 1. 2009 zapsán v katastru nemovitostí jako vlastník předmětných nemovitostí. S tímto závěrem odvolacího soudu se dovolací soud ztotožňuje, neboť je zcela v souladu s citovanými ustanoveními, jakož i s odbornou literaturou a judikaturou Ústavního soudu.

23. Odborná literatura (srov. DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád II. § 201 až 376 Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2027) zastává názor, že z povahy řízení podle části páté občanského soudního řádu vyplývá, že projednání a rozhodnutí sporu nebo jiné právní věci v občanském soudním řízení se musí zúčastnit ti, kdo byli účastníky řízení před správním orgánem. Pouze ve vztahu k nim lze úspěšně dovozovat, že byla splněna podmínka pro projednání věci v občanském soudním řízení podle ustanovení § 244 odst. 1 o. s. ř., spočívající v tom, že o věci bylo

(částečně, mezitímně nebo zcela) rozhodnuto správním orgánem a že rozhodnutí správního orgánu nabylo právní moci. Kdyby se po rozhodnutí věci správním orgánem ukázalo, že navrhovatel, odpůrce nebo některý z jiných dosavadních účastníků není věcně legitimován a že k odstranění tohoto nedostatku je třeba, aby na jeho místo nastoupil někdo jiný, nebo že k odstranění nedostatku věcné legitimace je zapotřebí, aby do řízení přistoupil další účastník, z ustanovení § 250b odst. 2 o. s. ř. vyplývá, že v řízení podle části páté není přípustné zjednání nápravy cestou přistoupení dalšího účastníka do řízení (§ 92 odst. 1 o. s. ř.) nebo záměny účastníka (§ 92 odst. 2 o. s. ř.). Projednání téže věci v občanském soudním řízení je možné pouze ve stejném okruhu účastníků řízení, popř. s jejich právními nástupci. V případě, že v řízení podle části páté občanského soudního řádu žalobce navrhne přistoupení dalšího účastníka do řízení nebo záměnu účastníka, jde o nepřípustný úkon, o němž není třeba rozhodovat. Soud k němu nepřihlédne a svůj postup – ukáže-li se to potřebné – vysvětlí v odůvodnění rozhodnutí, kterým se řízení končí. Ztratí-li některý z účastníků řízení podle části páté po podání žaloby způsobilost být účastníkem řízení nebo nastane-li po podání žaloby právní skutečnost, s níž právní předpisy spojují převod nebo přechod práva nebo povinnosti, o něž za řízení jde, soud postupuje přiměřeně podle § 107 nebo přiměřeně podle § 107a o. s. ř. K procesnímu nástupnictví podle přiměřeného užití ustanovení § 107a o. s. ř. nedochází ze zákona a soud se jím nezabývá bez návrhu (jen z úřední povinnosti).

24. Rovněž Ústavní soud v usnesení ze dne 18. 4. 2002, sp. zn. III. ÚS 157/02, vyslovil ve věci v režimu podle části páté občanského soudního řádu právní názor, že restituční řízení, které je prováděno podle zákona o půdě, „je zvláštním druhem správního řízení se speciální úpravou stran účastníků řízení ve vztahu k obecné úpravě účastenství (§ 14 odst. 1 správního řádu), neboť v jeho rámci jsou předmětem zkoumání podmínky, zda dané osoby splňují předpoklady oprávněné osoby, apod. Podle § 9 odst. 8 zákona o půdě jsou účastníky řízení oprávněná osoba, která uplatnila nárok na vydání nemovitosti u pozemkového úřadu, povinná osoba a pozemkový fond. Jak správně zdůraznil obecný soud v ústavní stížností napadeném rozhodnutí, stěžovatel nebyl účastníkem řízení jako oprávněná osoba a ani s ním jako s účastníkem (oprávněnou osobou) nebylo jednáno; neměl rovněž postavení povinné osoby ani pozemkového fondu. Stěžovatel proto nebyl účastníkem správního řízení a obecný soud nepochybil, když opravný prostředek z tohoto důvodu odmítl (§ 250p o. s. ř.)“.

25. Dovolací soud s ohledem na shora uvedené dospěl k závěru, že okruh účastníků restitučního řízení podle zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je taxativně vymezen v ustanovení § 9 odst. 8 tohoto zákona; proto je i v řízení podle části páté občanského soudního řádu vyloučeno použití ustanovení § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb. (§ 250b odst. 2 o. s. ř.).

26. Proto (a potud lze se závěry odvolacího soudu souhlasit), přibral-li soud prvního stupně usnesením ze dne 19. 12. 2011, č. j. 13 C 107/2009-204, do řízení (s odkazem na § 250a odst. 2 o. s. ř. a na § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád) účastníky 3) až 9) s odůvodněním, že předmětné pozemky nebo jejich části byly v době rozhodnutí správního orgánu, tj. ke dni 12. 1. 2009, ve vlastnictví těchto osob a jednal-li soud prvního stupně s těmito osobami jako s účastníky řízení, zatížil tím řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Bylo by však chybné dovozovat, že přibere-li soud prvního stupně v řízení podle části páté občanského soudního řádu další účastníky, musí být jeho rozhodnutí (bez dalšího) zrušeno. Rozhodnutí soudu prvního stupně, které je zatíženo vadou, jež mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, smí odvolací soud zrušit jen tehdy, jestliže za odvolacího řízení nemůže být zjednána náprava [§ 219a odst. 1 písm. a) o. s. ř.; srov. opět komentář C. H. Beck, s. 1768]; v případě popsaného pochybení soudu prvního stupně však nápravu zpravidla zjednat lze.

27. Měl-li soud prvního stupně (nesprávně) za to, že osoby, které přibral do řízení podle části páté občanského soudního řádu, jsou účastníky řízení (jednal-li s nimi tak), jde o vadu, jejíž nápravu je v odvolacím řízení možné zjednat zpravidla tím, že odvolací soud nepřihlédne k úkonům těchto dalších

účastníků, resp. tím, že s těmito osobami přestane jednat (srov. DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. Občanský soudní řád II. § 201 až 376 Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2025, v němž byl vyjádřen názor, že „kdyby se ukázalo, že osoba přibraná usnesením do řízení ve skutečnosti není účastníkem řízení podle části páté, soud s ní bez vydání zvláštního rozhodnutí přestane jednat a o svém závěru ji vhodným způsobem vyrozumí“).

28. Zrušil-li tedy odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně (bez dalšího) proto, že v průběhu řízení před soudem prvního stupně vystupovali jako další účastníci osoby, které soud prvního stupně do řízení citovaným usnesením přibral, aniž by se sám pokusil zjednat nápravu této vady řízení, postupoval nesprávně.

29. Nesprávný je i právní názor odvolacího soudu, že „uplatnily-li oprávněné osoby nárok na vydání nemovitostí včas, přičemž ke dni účinnosti zákona o půdě byly v držení povinné osoby Sady, lesy a zahradnictví P., státní podnik v likvidaci, a ke dni rozhodnutí pozemkového úřadu byly převedeny na jiné osoby, stalo se tak protiprávně, neboť nebylo akceptováno blokační ustanovení § 5 odst. 3 zákona o půdě“. V tomto ohledu je třeba přisvědčit námitce účastníka 1), že toto ustanovení na danou věc nedopadá, neboť zakotvuje povinnost povinné osoby nakládat s nemovitostmi až do jejich vydání oprávněné osobě s péčí řádného hospodáře a ode dne účinnosti tohoto zákona nepřevést nemovitosti pod sankcí neplatnosti na jiné osoby, nehledě již na to, že v posuzované věci bylo zjištěno, že předmětné nemovitosti byly vydány účastníkovi 1) na základě citovaných dohod o vydání věci uzavřených s povinnou osobou (tehdy Sady, lesy a zahradnictví P., státní podnik) podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, které byly registrovány Státním notářstvím pro P.

30. Dovolací soud nesouhlasí ani s poukazem odvolacího soudu na rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2012, sp. zn. II. ÚS 1197/11, neboť jednak Ústavní soud závěr, že „je proti smyslu zákona o půdě, aby oprávněné osobě, která splňuje v tomto zákoně stanovené zákonné podmínky, bylo odpíráno právo na vydání spoluvlastnického podílu na pozemku jen proto, že tento spoluvlastnický podíl byl vydán jiné osobě podle jiného restitučního zákona“, v tomto rozhodnutí nevyslovil, a kromě toho tento poukaz odvolacího soudu zcela pomíjí skutkové závěry učiněné soudem prvního stupně.

31. Nejvyšší soud proto, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), usnesení odvolacího soudu k dovolání účastníka 1) podle ustanovení § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta první o. s. ř.).

32. Právní názor Nejvyššího soudu je pro odvolací soud závazný (§ 243g odst. 1 část věty první za středníkem, § 226 o. s. ř.).

33. Pokud pak jde o dovolání účastníků 6) a 7), neshledal je dovolací soud z hlediska námitek v nich uplatněných opodstatněnými, a to z důvodů již shora uvedených. Je možno jen doplnit, že z ustanovení § 5 odst. 1 zákona o půdě, ve znění účinném od 28. 2. 1992, zcela jednoznačně plyne, že povinnými osobami jsou stát nebo právnické osoby, které ke dni účinnosti tohoto zákona nemovitost drží, přičemž osobou, která nemovitost drží, se rozumí právnická osoba, která měla ke dni účinnosti tohoto zákona k nemovitosti ve vlastnictví České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky nebo Slovenské republiky právo hospodaření nebo právo trvalého užívání, a u ostatních nemovitostí jejich vlastník. Účastníci 6) a 7) tudíž povinnými osobami být nemohou, neboť osobou povinnou k vydání předmětných nemovitostí, jak z řízení vyplynulo, byl podnik Sady, lesy a zahradnictví P., státní podnik (§ 4 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.), který je citovanými dohodami o vydání věci uzavřenými podle tohoto zákona, registrovanými Státním notářstvím pro P., vydal účastníkovi 1).

34. Protože právní názor odvolacího soudu je v otázce účastenství v řízení podle části páté občanského soudního řádu, v němž soud rozhoduje podle zákona o půdě, správný, Nejvyšší soud dovolání účastníků 6) a 7) podle ustanovení § 243d písm. a) o. s. ř. zamítl.